

**ENERJİ VE ALTYAPI PROJELERİ
GENEL BAŞKAN YARDIMCILIĞI**

TÜRKİYE'DEKİ HES GERÇEĞİ VE GİRESUN SEL FELAKETİ

01.09.2020

TÜRKİYE'DEKİ HES GERÇEĞİ VE GİRESUN SEL FELAKETİ

Giresun'da aşırı yağışlardan dolayı Dereli, Espiye, Doğankent, Tirebolu, Güce, Görele ve Yağlıdere ilçelerinde yaşanan sel, heyelan ve su baskınlarının sebepleri etüt edildiğinde:

- Giresun'da doğan veya denize dökülen akarsu ve dereler üzerinde bir master plandan yoksun, kontrolsüz ve plansız şekilde hayata geçirilen hidroelektrik santral projelerinin (HES) olduğu,
- Bölgenin yağış durumu, ekosistemi ve havza planları dikkate almayan yerleşim planlarının yapılmasının,
- Kontrolsüz, niteliksiz HES, enerji nakil hattı gibi inşaat işlerinin, yol yapımlarının, ve zayıf ulaşım altyapısının olduğu gözlenmektedir.

Ülkemizde Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Amaçlı Kullanımına İlişkin Kanunun 10 Mayıs 2005 tarihinde yayınlanmasıyla birlikte, yenilenebilir enerji yatırımları ivme almaya başlamıştır.

Yenilenebilir Enerji Kanununun devreye alınmasından 2020 yılına kadar geçen süre içinde, **özellikle yatırımlar hayata geçirirken “sürdürülebilir kalkınma” konusu ihmal edilmiştir.**

EKOSİSTEM İKİNCİ PLANA ATILDI!

Türkiye’de hidroelektrik projeleri yapılırken bir yanda yerel çevre halklarının isyan ettiği, diğer yanda firmaların HES projeleri için birbiriyle yarıştığı, akarsuların denetimsiz biçimde özel sektöre devredilmesiyle **HES lisansı borsasının oluştuğu, lisansların ticari metaya dönüştüğü büyük bir pazar oluşturulmuştur.** Tüm bunlar yapılırken içinde tüm doğanın bileşenlerini barındıran **“ekosistem” ikinci plana atılmıştır.**

Giresun ve çevresi Türkiye’nin en fazla yağış alan bölgeleri arasındadır, dolayısıyla bu durum Giresun’un suya dayalı enerji üretimi açısından cazibe merkezi haline getirmiştir.

Giresun ve İlçelerinde yapılmış ve yapılmakta olan hidroelektrik projelerinin yarattığı olumsuz etkiler ve ekosistem üzerinde yaratılan tahribat sonucu yağın yağmur sele, heyelana ve su baskınlarına sebep olmuştur.

GİRESUN FELAKETİ

15 YILLIK HES POLİTİKALARININ YANLIŞLIĞININ KANITIDIR

- Nehirler, büyük miktarda su kütlesi taşıyan akarsular olmanın ötesindedir; çevrelerindeki canlı ve cansız varlıklarla bir bütün oluşturan ekosistemlerdir. Doğdukları kaynaktan, döküldükleri yere kadar insan da dahil birçok canlı türüne yaşama ve beslenme alanı sunmaktadır. Bu nedenle ülkemizdeki, bir nehir üzerine **“HES ya da baraj yapılmıyorsa, su**

boşa akmaktadır yaklaşımı” kısa, orta ve uzun vadeli stratejiden yoksun sadece konuyu meta olarak gören yanlış bir politikadır.

- **Giresun’da yaşanan sel, heyelan ve su baskınları son 15 yıldaki HES yapımı sırasında izlenen politikaların, uygulamaların ne kadar hatalı olduğunu bir kez daha kanıtlamıştır.**
- Bu ihmal, Devlet Su İşleri su kullanım izin mevzuatından, Enerji Politikasından, Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) Yönetmeliği’nden ve Kamulaştırma Kanunundaki bilinçli zafiyetten kaynaklanmıştır. Yatırım izin ve prosedür süreçleri kısaltılarak, stratejik planlamadan uzak enerji üretim yaklaşımından, acele kamulaştırma adı altında santral yapılacak yerel halkın ev, tarla veya otlak ve mera alanlarına el konularak, halkı bilgilendirme toplantıları yapılmayarak ekosistem dengesi, çevresel ve sosyal konular yok sayılmıştır.

TÜRKİYE SON 15 YILDA BÜYÜK BİR ŞANTİYEYE ÇEVİRİLDİ

- Ülkemizde kamu idaresinde yapılan ve işletilen HES projelerinde de rollerin değişmesiyle özel sektör aktif yatırımcı haline gelmiştir. Bu durum **Türkiye’yi son 10-15 yıl içinde büyük bir şantiye alanına çevirmiştir.**
- **HES yatırımları ve lisans verme süreçlerinde havza bazında bir planlama yapılmamıştır.** Ülkemizdeki nehir, akarsu, dere ve hatta çaylar üzerinde

sürdürülebilir bir ekosistem kapasitesini saptamak için **Entegre Havza Yönetimi** yapılmamıştır.

75 KİLOMETRELİK NEHİRDE, 7 HES DOĞAYA İHANETTİR!

- DSİ ihaleleri ile, açık artırmalar ile halkın, insanların ve diğer canlıların malı olan nehir ve dereleri en fazla birim fiyatı veren özel yatırımcılara pazarlamıştır. Bu sebeple;
 - Giresun'da yaşanan afette en büyük hasarın olduğu Dereli İlçesinin yakınından geçen 75 km uzunluğundaki Aksu Nehrinde toplam kapasitesi 172 MW olan 6 hidroelektrik tesisi faaliyette olup, 13 MW'lık bir santralin de inşaatı devam etmektedir.
 - 75 km gibi kısa bir nehir üzerinde 7 farklı santrali, 7 farklı cebri boru hattı-iletim kanalını, 7 farklı santralin enerji nakil hatlarının yapılmasını, tüm bunlar için kesilen ağaçları, talan edilen köyleri, orman ve mera alanları nasıl tolere edilebilir?
 - 7 ayrı noktada suyu enerji üretmek üzere alıkonan bir nehirde nasıl canlı flora ve fauna kalabilir?
 - 7 ayrı noktada yapılan inşaat çalışmaları nasıl doğayı, yaban hayatını tahrip etmez?

- Keza, Espiye İlçesi sınırlarında yer alan sadece 65 km uzunluğundaki Yağlıdere üzerinde toplam kapasitesi 98 MW olan 4 hidroelektrik santrali bulunmaktadır. Giresun sınırları içinde yer alan nehir ve dereler Ek 2’de yer alan haritada verilmektedir. **Özetle, Giresun ve İlçelerinde, Aksu Deresi çevresindeki yoğun yağışın yarattığı sel ve toprak kaymasına şaşdırmamak gerekir. Çünkü bu bölge HES projeleri ile talan edilmiş ve sistematik olarak “doğaya ihanet” edilmiştir.**

ÇED SÜRECİ GEÇİŞTİRİLMİŞ VE GÖRMEZDEN GELİNİMİŞ

- HES yatırımlar hayata geçirilirken yapılan ÇED süreçleri layıkıyla yapılmamıştır. Türkiye’de uygulanmakta olan ÇED Yönetmeliği yıllar boyunca HES Projelerinde yaşanan sorunları, halkın tepkisini, oluşan çevresel ve sosyal etkiyi görmezden gelen yaklaşımlarla geçiştirilmiştir.
- **Projeler MW olarak kapasitesine göre yapılacak çalışmanın boyutunun tanımlanması ciddi bir eksikliklerdir.** Özellikle HES projelerinde proje kapasitesi ile çevresel ve sosyal etki arasında lineer bir ilişki yoktur. Hatta düşük kapasiteli HES projelerinde elektrik enerjisi elde etmek için yüksek düşümlere ihtiyaç duyulur. Bu sebeple nehirde bir noktadan cebri boruya alınan su uzun kilometreler boyunca taşınarak, bu arada yeşil ve orman alanlar tahrip edilerek en yüksek düşü sağlanmaya çalışılır. (Hidroelektrik enerji suyun yüksekten akıtılmasıyla potansiyel enerjinin kinetik enerjiye dönüşümü ile oluşmaktadır.)
- HES yatırımcıları, ÇED Yönetmeliğine göre ÇED kapsamında yer almamak, Çevre Bakanlığına raporlama yükümlülüklerine tabi olmamak,

Halkın Katılımı Toplantısı düzenlememek için ilgili sınırın hep bir seviye altında HES kapasitesi dizayn etmeye gayret göstermiştir.

- Örneğin, 50 MW ve üstü projeler için ÇED Raporu hazırlanarak ÇED Olumlu kararı ve Halkın katılımı toplantısı yapılması gerekirken HES yatırım kapasitesi 49 MW olarak belirlenmiş ve böylece merkezi idare yerine yerel idare ile çok daha yüzeysel çalışmalarla ilerlenmiştir.
- Dolayısıyla Türkiye’de ÇED Yönetmeliğinin EK 1 listesine giren ve ÇED Raporu hazırlanması gereken proje sayısı çok azdır.
- Düşük kapasite belirlenerek ÇED çalışması ihtiyacı olmadan başlanan projelerde, inşaat aşamasında yatırımcı proje tadilatına giderek kapasiteyi 50 MW veya çok daha üstüne çıkardığı da gözlenmiştir. Dolayısıyla **Türkiye’deki ÇED süreçleri, dünyadaki iyi uygulamalarla karşılaştırıldığında zayıf ve esnek noktalar bulunmaktadır.**
- Projeler için yapılan ÇED raporları, her bir proje için noktasal bazda ve tekil olarak gerçekleştirilmiştir. Oysa ki, bir akarsu havzası içerisinde aynı dere üzerinde veya havzayı oluşturan farklı akarsu kollarında planlanan projelerin kümülatif etkilerinin ortaya konması gerekmektedir.
- Bu kapsamda, öncelikle havzada yer alan su ile ilişkili sektörler tanımlanmalı, havzanın doğal kaynak, habitat ve biyolojik çeşitliliği

saptanmalı, daha sonra havzadaki nehir ekosisteminin hizmet ve sağlığını tehdit etmeyecek şekilde bir elektrik üretim planlaması yapılarak ÇED raporları bu kapsamda değerlendirmeye alınması gerekmektedir.

- 2005 yılından itibaren özellikle aynı nehir üzerinde sayısız proje hayata geçirilirken sadece pilot olarak yabancı kalkınma bankalarının sponsorluğunda 1 veya 2 nehir dışındaki HES projeleri için “kümülatif etki analizi” çalışması yapılmamıştır. ÇED Yönetmeliğinde HES projelerine yönelik kümülatif etki analizi yapılması gerekliliği yer almamaktadır.

GİRESUN'DAKİ HİÇBİR DEREDE

KÜMÜLATİF ETKİ ANALİZİ YAPILMAMIŞ

2019 yılında Çevre Bakanlığı “Stratejik ÇED Yönetmeliği” yayınlamış olması HES projeleri için “kümülatif etki analizi” ihtiyacını karşılamamaktadır. **Giresun'daki sel ve afetten etkilenen hiçbir nehir ve derede kümülatif etki analizi çalışması yapılmamıştır. Böyle bir çalışma yapılmış olsaydı Aksu Deresi üzerine 7 farklı HES santrali yapmanın sürdürülebilir olmayacağı anlaşılabilirdi.**

- Bundan sonra yapılacak HES projeleri, yaşanan bu felaketten ders çıkarılarak ele alınmalıdır. Bu projelerin 2005–2020 dönemi yapılan yatırımların sonuçları dikkate alınarak titizlikle planlanması elzem görünmektedir.

Ayrıca, iklim nehir ve dere su rejimleri iklim değişikliği etkisi ile değişmesi beklenmektedir. **Dolayısıyla; sürdürülebilir su kullanımını sağlamak adına tüm akarsu havzalarında tarımı, içme suyu ihtiyacı, sudan enerji üretimi ve diğer sektör ihtiyaçları da dikkate alınarak ‘Etkilenebilirlik Analizi’ çalışmaları yapılmalıdır. GİRESUN’DA YAŞANAN SEL FELAKETİ İLK OLMADIĞI GİBİ SON DA OLMAYACAKTIR.**

GİRESUN İLİ SINIRLARINDA YER ALAN HİDRO-ELEKTRİK SANTRALLERİ

Giresun’da irili ufaklı bir çok dere ve akarsu bulunmaktadır. Bu dereler üzerinde hali hazırda yaklaşık toplam kurulu gücü 850 MW olan 38 adet faal hidroelektrik tesisi bulunmaktadır. Bu hidroelektrik santralleri arasında 100 MW üzerinde barajlı tesisler olduğu gibi 3-4 MW kapasiteli nehir tipi tesisler de yer almaktadır.

Giresun’daki sel felaketinden en çok etkilenen Dereli ilçesi yakınından geçen Aksu Deresi üzerinde toplam kurulu kapasitesi 172 MW olan 6 hidroelektrik tesisi bulunmaktadır. **13 MW kapasiteli 7. tesisinde yatırımı devam etmektedir.**

Espiye İlçesi sınırlarında yer alan sadece 65 km uzunluğundaki Yağlıdere üzerinde de toplam kapasitesi 98 MW olan 4 hidroelektrik santrali bulunmaktadır.

Giresun'da kapasitesi yaklaşık 140 MW olan inşaatı devam eden 9 hidroelektrik santrali yatırımı da devam etmektedir. Ayrıca lisan ve proje aşamasında olan santraller olduğu da bilinmektedir.